

4. Terminoloji Yönetiminin Paydaşları ve Sorumlulukları

İçindekiler

Alan Uzmanları: Bilimsel Anlamı Doğrulamak	37
Terim Bilimi Uzmanları: Kavram ve Adlandırma İlişkisini Düzenlemek	38
Dil Bilimciler ve Türkçe Uzmanları: İfadenin Dilsel Uygunluğunu Değerlendirmek.....	38
Çevirmenler: Diller Arasında Kavramsal Denkliği Araştırmak	38
Bilgi ve Belge Uzmanları: Kaynakları ve Kayıtları Erişilebilir Kılmak	39
Bilişim ve Bilgi Mühendisliği Uzmanları: Anlamı Teknik Yapıya Aktarmak	39
Kalite ve Süreç Uzmanları: İnceleme ve İyileştirmeyi İşletmek.....	39
Eğitirmenler ve Kullanıcılar: Anlaşılabilirliği ve Kullanım Sorunlarını Göstermek	39
Yöneticiler ve Kurumlar: Sürekliliği Sağlamak.....	40
Ortak Karar Nasıl Verilmelidir?	40
Kaynaklar.....	40

Terim bilimi ve terminoloji yönetimi; farklı uzmanlıkların, kullanıcıların ve kurumların birlikte çalışmasını gerektirir. Bir terimin bilimsel anlamını değerlendirmek, Türkçe karşılığını belirlemek ve bu bilginin dijital sistemlerde kullanılabilirliğini sağlamak farklı görevlerdir. Bu nedenle terminoloji çalışması yalnız alan uzmanına, çevirmene veya bilişim uzmanına bırakılamaz.

Tıbbi ontoloji çevirisi üzerine yapılan araştırmalar, uzmanlar arasında iletişimin ve ortak çalışma ortamının önemini vurgulamaktadır. SNOMED CT Çeviri Rehberi de sağlık profesyonelleri, dil bilimciler, terim bilimi uzmanları ve çevirmenlerin iş birliğini önerir (1,2).

Aşağıdaki görev dağılımı, bilimsel yayınlar ve ilgili rehberlerden hareketle hazırlanmış bir uygulama önerisidir. Her kurumun aynı örgütlenmeyi kurması gerekmeyebilir; ancak bu görevlerin kimler tarafından yerine getirileceği açık olmalıdır.

Alan Uzmanları: Bilimsel Anlamı Doğrulamak

Alan uzmanları, kavramın neyi ifade ettiğini, kapsamını ve yakın kavramlardan nasıl ayrıldığını değerlendirir. Kullanılan tanımın bilimsel bilgiyle uyumunu, terimin uygulamadaki anlamını ve yanlış anlaşılma olasılığını inceler.

Sağlık hizmetleri alanında bu görev; konuya göre hekimler, tıbbi laboratuvar profesyonelleri, hemşireler, eczacılar ve diğer sağlık profesyonelleri tarafından yerine getirilebilir. Her kavram için ilgili uzmanlığın katkısı aranmalıdır.

Örneğin “glikasyon” ile “glikozilasyon” arasındaki ayrımı veya bir laboratuvar incelemesinde hangi özelliğin ölçüldüğünü alan uzmanı değerlendirmelidir. Çevirinin dil açısından düzgün olması, bilimsel anlamın korunduğunu tek başına göstermez. SNOMED CT rehberi, sağlık profesyonellerinin çeviriyi kaynak kavramla uyumu açısından incelemesini önerir (2).

Terim Bilimi Uzmanları: Kavram ve Adlandırma İlişkisini Düzenlemek

Terim bilimi uzmanları, kavram analizinin sistematik yürütülmesini destekler. Kavramların özelliklerini, sınırlarını ve ilişkilerini düzenler; tanımların yakın kavramları ayırt edip etmediğini değerlendirir.

Aynı kavram için kullanılan farklı adları ve aynı adın farklı anlamlarda kullanıldığı durumları belirler. Tercih edilen terimler, kabul edilen eş anlamlılar ve önerilmeyen kullanımlar arasındaki ayrımı yapılandırır. Bu çalışma, “ISO 704:2022 — Terminoloji çalışması — İlkeler ve yöntemler” Standardının kavram, tanım ve adlandırma yaklaşımıyla ilişkilidir (3).

Dil Bilimciler ve Türkçe Uzmanları: İfadenin Dilsel Uygunluğunu Değerlendirmek

Dil uzmanları, önerilen terimin anlam, sözcük yapısı, yazım ve dil bilgisi açısından uygunluğunu inceler. Terimin anlaşılabilirliğini ve oluşturabileceği çağrışımları değerlendirir.

Ancak bilimsel kavramın kapsamına ilişkin karar, alan uzmanlarıyla birlikte verilmelidir. Günlük dilde yakın anlamlı görünen iki sözcük, uzmanlık alanında farklı kavramları karşılayabilir. Bu nedenle dilsel uygunluk ile bilimsel doğruluk birlikte ele alınmalıdır (1,2).

Çevirmenler: Diller Arasında Kavramsal Denkliği Araştırmak

Çevirmenler, kaynak dildeki ifadeyi bağlamıyla inceler; hedef dildeki kullanımları araştırır ve karşılık önerir. Kaynakların güvenilirliğini, farklı karşılıkların anlamlarını ve çeviri sırasında ortaya çıkan belirsizlikleri belgeler.

Çevirmenin görevi, karşılığı bulunmayan veya kuşkulu olan ifadeleri sessizce çözmek değildir. Kavramsal sorunları ilgili uzmanlara ve değerlendirme kuruluna iletmek de sürecin bir parçasıdır. Ortak kararların kaydedilmesi ve çevirmenlerle paylaşılması, tutarlılığı destekler (1,2).

Bilgi ve Belge Uzmanları: Kaynakları ve Kayıtları Erişilebilir Kılmak

Bilgi ve belge uzmanları, kullanılan kaynakların düzenlenmesine, bibliyografik bilgilerin kaydedilmesine ve kayıtların bulunabilirliğine katkı sağlar. Tanımın veya terim kararının hangi belgeye, baskıya ve sayfaya dayandığının izlenebilmesi önemlidir.

Bu görev, benzer kayıtların belirlenmesini, kaynak karşılaştırmasını ve bilgiye erişimi destekler. UMLS gibi kavram odaklı kaynaklar, farklı adlandırmaların ilişkilendirilmesinin bilgi bütünleştirmedeki önemini gösterir (4).

Bilişim ve Bilgi Mühendisliği Uzmanları: Anlamı Teknik Yapıya Aktarmak

Bilişim uzmanları, kavram kayıtlarının veri tabanında nasıl tutulacağını, kimliklerin ve sürümlerin nasıl yönetileceğini, sistemler arasında nasıl paylaşılacağını tasarlar.

Bilgi ve ontoloji mühendisleri ise kavram ilişkilerini ve kuralları biçimsel olarak temsil eder. Bununla birlikte teknik modelleme, bilimsel tanımın yerine geçmez. Alan uzmanının doğruladığı anlamın modele doğru aktarılması gerekir. Azzi'nin çalışması, bilgi mühendisliği ile hedefli alan uzmanı değerlendirmesinin birlikte kullanılmasına bir örnektir (5).

Kalite ve Süreç Uzmanları: İnceleme ve İyileştirmeyi İşletmek

Kalite ve süreç uzmanları; öneri, inceleme, onay, yayımlama ve güncelleme adımlarının tanımlanmasına katkı sağlar. Hata bildirimlerinin nasıl ele alınacağını, kararların nasıl kaydedileceğini ve düzeltmelerin nasıl izleneceğini düzenler.

Terminoloji ve ontoloji kaynaklarının değerlendirilmesi yalnız teknik tutarlılık kontrolüyle sınırlanmamalıdır. Kapsam, bilimsel uygunluk ve kullanım başarısı da incelenmelidir. Biyomedikal ontoloji değerlendirme araştırmaları, uzman incelemesi ve uygulamaya dayalı değerlendirme gibi tamamlayıcı yöntemlerin önemini gösterir (6).

Eğitimciler ve Kullanıcılar: Anlaşılabilirliği ve Kullanım Sorunlarını Göstermek

Eğitimciler, kavramların ve tercih edilen terimlerin öğrenilmesini destekler. Kullanıcılar ise terimin uygulamada nasıl anlaşıldığını ve hangi durumlarda karışıklık yarattığını bildirir.

Yerleşmiş bir kullanımın değiştirilmesi gerekiyorsa yalnız yeni terimi duyurmak yeterli değildir. Değişikliğin gerekçesi ve eski kullanımla ilişkisi açıklanmalıdır. SNOMED CT rehberi, çevirilerin klinik kullanım ortamında doğrulanmasını önerir (2).

Yöneticiler ve Kurumlar: Sürekliliği Sağlamak

Yöneticilerin görevi bilimsel karşılığı tek başına seçmek değil, çalışmanın yürütülebileceği koşulları sağlamaktır. Yetki, sorumluluk, zaman ve kaynak belirlenmeli; onaylanan terminolojinin belgelerde ve bilgi sistemlerinde kullanımı desteklenmelidir.

Değişiklikler kontrollü yapılmalı, geçmiş kayıtların anlamı korunmalıdır. Kavramların sürekliliği ve terminolojinin düzenli gelişimi, kontrollü tıbbi söz varlıkları için temel gereksinimler arasında yer alır (7).

Ortak Karar Nasıl Verilmelidir?

Terim seçimi, kişisel tercihe veya çoğunluk oyuna indirgenmemelidir. Bilimsel tanım, kaynak dildeki anlam, Türkçe kullanım ve kullanıcı gereksinimleri birlikte değerlendirilmelidir.

Örneğin “body mass” karşılığı ele alınırken fiziksel büyüklüğün ne olduğu alan uzmanlarınca açıklanır; “kütle” karşılığının dilsel uygunluğu değerlendirilir; karar ve gerekçesi terminoloji kaydına işlenir. Bilişim uzmanı bu kaydı ilgili kavram kimliğiyle sistemlere aktarır; eğitimci ve kullanıcılar uygulamadaki anlaşılabilirliğe katkı sağlar.

Disiplinler arası çalışma, herkesin aynı işi yapması değildir. Her uzmanlığın kendi değerlendirmesini sunması ve bu değerlendirmelerin gerekçeli, izlenebilir bir kararda birleştirilmesidir.

Kaynaklar

1. Wermuth MC, Walravens MJ, Lambot MA. **Collaboration and communities of practice in the field of medical ontology translation.** *The Journal of Specialised Translation*. 2022;37:75–98. DOI: [10.26034/cm.jostrans.2022.105](https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2022.105). ↗
2. SNOMED International. **SNOMED CT Translation Guide.** Özellikle “Translating SNOMED CT” ve “Translation process and post-translation issues” bölümleri. ↗
3. International Organization for Standardization. **ISO 704:2022 — Terminology work — Principles and methods.** ↗
4. Bodenreider O. **The Unified Medical Language System (UMLS): integrating biomedical terminology.** *Nucleic Acids Research*. 2004;32(Database issue)–D270. DOI: [10.1093/nar/gkh061](https://doi.org/10.1093/nar/gkh061). ↗
5. Azzi S. **A Methodology for Building a Medical Ontology with a Limited Domain Experts’ Involvement.** *Digital*. 2025;5:18. DOI: [10.3390/digital5020018](https://doi.org/10.3390/digital5020018). ↗

6. Amith M, He Z, Bian J, Lossio-Ventura JA, Tao C. **Assessing the practice of biomedical ontology evaluation: Gaps and opportunities.** *Journal of Biomedical Informatics*. 2018;80:1–13. DOI: 10.1016/j.jbi.2018.02.010. [↗](#)
7. Cimino JJ. **Desiderata for controlled medical vocabularies in the twenty-first century.** *Methods of Information in Medicine*. 1998;37(4–5):394–403. [↗](#)